

Parròquia de Sant Pere d'Octavià
« La Mare de Déu en els Pares de l'Església »
Una selecció de textos
Sant Cugat del Vallès, 27 d'abril de 2023

1. Introducció

- Parlar de la Mare de Déu en els Pares de l'Església vol dir veure com se'n va començar a parlar en la història de l'Església, des dels inicis fins al moment en què ja està gairebé tot establert i fixat; per això arribarem fins al concili d'Èfes (431).
- Hi haurà *una breu introducció en lletra cursiva* de **cada autor (en vermell)** i, després **el text gairebé tot en negreta**.
- Hi ha alguns textos més dels que es van poder llegir en la conferència.

2. Una mirada molt breu, de record, al Nou Testament

- En els evangelis tot es refereix al protagonista que és Jesús, el Fill de Maria. Però hi ha una frase de **sant Pau** molt important i fonamental.
 - **«Quan va arribar la plenitud del temps, Déu envià el seu Fill, nascut d'una dona, nascut sota la Llei, perquè rescatés els qui vivíem sota la Llei i rebéssim la condició de fills. I la prova que som fills és que Déu ha enviat als nostres cors l'Esperit del seu Fill, que crida: «Abba, Pare!» Per tant, ja no sou esclaus, sinó fills, i si sou fills, també sou hereus, per obra de Déu» (Galates 4,4-6).**
- *Si no comprenem bé Jesús no comprendrem bé Maria. I si no comprenem bé Maria no comprendrem bé Jesús.*

3. Els Pares d'abans del Concili de Nicea

- **Ignasi d'Antioquia** (de finals segle I).
 - *Ha de refermar la realitat de l'encarnació —carn— contra els docetes que deien que Jesús «semblava» que era home, però que en realitat no ho era! I això quedarà en el credo.*
 - **Sigueu sords, doncs, si mai algú us parla sense posar-hi Jesucrist, de la raça de David, fill de Maria, que nasqué realment, menjà i begué, fou perseguit sota Ponç Pilat, fou crucificat i mort, a la vista del cel, de la terra i dels inferns. Que ressuscità també realment d'entre els morts; el seu Pare el ressuscità. I a semblança d'ell, també a nosaltres, que creiem en ell, així ens ressuscitarà el seu Pare en Crist Jesús, fora del qual no tenim el viure veritable (Al cristians de Tral·les, 9-11).**
 - **Només hi ha un metge, carnal i espiritual, engendrat i no engendrat, fet carn i Déu, lliurat a la mort i vida veritable, de Maria i de Déu, primer passible, després impassible: Jesucrist, el nostre Senyor (Als cristians d'Èfes,7).**

- Glorifico Jesucrist, Déu, que us ha donat tanta saviesa; perquè m'he adonat que esteu perfectament units en una fe incommovible, com clavats en carn i esperit a la creu del Senyor Jesucrist, i sòlidament assentats en la caritat per la sang de Crist, amb un convenciment absolut que el nostre Senyor és realment del llinatge de David segons la carn, fill de Déu segons la voluntat i el poder de Déu, nascut realment d'una verge, batejat per Joan per tal que fos completada per ell tota justícia, realment crucificat per nosaltres en la carn sota Ponç Pilat i el tetrarca Herodes. Del fruit de la seva creu venim nosaltres, i de la seva molt benaurada passió; per aixecar un estendard amb la seva resurrecció per tots els temps, que aplegui els seus sants i els seus fidels, d'entre els jueus i d'entre els pagans, en l'únic cos de la seva Església (*Als cristians d'Esmirna*, 1,1-2).
- **Justí** (+165).
 - *Ja hi trobem el paral·lelisme entre Eva i Maria.*
 - El Crist, dic, que en els discursos de tots els profetes és anomenat Saviesa, i Dia, i Orient, i Espasa, i Pedra, i Vara, i Jacob, i Israel, unes vegades d'una manera altres d'una altra. Per altra part, sabem que va néixer de la Verge com a home, a fi que pel camí que va tenir lloc la desobediència de la serp, per aquest mateix camí fos destruïda. Perquè Eva, quan encara era verge i incorrupta, havent concebut la paraula que li va dir la serp, va engendrar desobediència i mort. Però la Verge Maria concebé fe i alegria quan l'àngel Gabriel li va donar la bona notícia que l'Esperit del Senyor vindria sobre ella i el poder de l'Altíssim la cobriria amb la seva ombra; per això el que en ella va néixer sant, seria Fill de Déu. Ella va respondre: *Que es faci en mi segons la teva paraula* (Lc 1,38). I de la Verge va néixer Jesús, al qual es refereixen tantes Escriptures tal com hem demostrat, i pel qual Déu destrueix la serp i els àngels i els homes que se li assemblen, i allibera de la mort aquells que es penedeixen de les seves males obres i creuen en Ell (*Diàleg amb Trifó*, 100,4-6).
- **Ireneu de Lió** (+ entorn del 200).
 - *Continua fent el paral·lel entre Eva i Maria.*

El Senyor acudí palesament a allò que era seu; el sostenia la seva mateixa creació, que era sostinguda per ell. Per mitjà de l'obediència en l'arbre de la creu esmenà la primera desobediència, ocorreguda també en un arbre, i aquell engany que seduï malignament la verge Eva, destinada al seu home, fou anihilat per la veritat, quan un àngel donà el missatge joiós a Maria, promesa ja també a un home.

Perquè, així com Eva fou enganyada per la paraula diabòlica, que la feu fugir de Déu i transgredir la seva paraula, Maria, en canvi, va rebre el missatge joiós de la paraula angèlica, que la feia mare de Déu, i la va creure. Eva, doncs, fou seduïda i desobeí Déu; Maria fou convençuda de creure'l; així la verge Maria esdevingué consol de la verge Eva (*Adversus Haereses*, V,19,1).
 - *Com que en l'Encarnació el Crist va néixer d'una terra verge (és a dir, de Maria), el Verb recapitula tots els homes descendents d'Adam, nascuts de terra verge. Per tant, així com Crist va compensar la desobediència d'Adam, anàlogament Maria va desfer en*

contraposició a Eva, el nus de la desobediència i arriba a ser així causa de salvació per a ella i per al gènere humà.

(32) D'aquesta terra, doncs, quan encara era verge, Déu va prendre l'argila i va modelar l'home, principi del gènere humà. El Senyor, doncs, recapitulant en si aquest home, assumí la mateixa economia de corporeïtat, naixent de la Verge per la voluntat i la saviesa de Déu, per tal de mostrar la identitat entre el seu ésser corporal i el d'Adam i per refer l'home a imatge i a semblança de Déu, tal com havia estat dissenyat de bon començament.

(33) I així com per la desobediència d'una dona verge l'home fou colpit, caigué i morí, així també, per l'obediència d'una verge a la paraula de Déu, l'home, ressuscitat de nou, recobrà la vida. [...] Així el que és mortal fou absorbit i engolit per la immortalitat, i Eva en Maria, de manera que una verge, fent-se advocada de (l'altra) verge, destruï, anorreà i abolí amb l'obediència de verge la desobediència de (l'altra) verge. I també la transgressió que havia estat comesa per mitjà d'un arbre, fou destruïda per mitjà de l'obediència sobre un (altre) arbre; aquella per la qual, obeint Déu, el Fill de l'home fou clavat sobre l'arbre (de la creu), i així abolí la ciència del mal i introduí i aportà la ciència del bé. Perquè el mal és desobeir Déu, mentre que obeir Déu és el bé (*Exposició de la predicació apostòlica*, 32-33).

– **Hipòlit de Roma** (+ màxim el 235).

- *Maria citada ja en el símbol de la fe baptismal amb la maternitat ben real.*

Després dirà: «¿Creus en Jesús, Fill de Déu, que ha nascut per l'Esperit Sant de la Verge Maria, ha estat crucificat sota Ponç Pilat, ha mort, ha ressuscitat el tercer dia vivent d'entre els morts, ha pujat als cels i seu a la dreta del Pare i tornarà a jutjar els vius i els morts?». I quan haurà dit: «Jo crec», serà batejat una segona vegada (*La Tradició Apostòlica*, 21).

- *I citada en l'anàfora eucarística.*

Us donem gràcies, oh Déu, pel vostre Fill estimat Jesucrist, que Vós ens heu enviat en aquests darrers temps (com a) salvador, redemptor i missatger de la vostra voluntat. **Ell que és la vostra Paraula inseparable, per la qual Vós heu creat totes les coses i que en la vostra benevolència, heu enviat des del cel al si d'una verge i que, havent estat concebut, s'ha encarnat i s'ha manifestat com a Fill vostre, nascut de l'Esperit Sant i de la Verge (*La Tradició Apostòlica*, 4).**

– **Tertul·lià** (+ màxim el 220).

- *El paral·lel Eva - Maria es fa molt radical i necessari.*

Caldrà comentar la raó per la qual el Fill de Déu va haver de néixer d'una verge. **Havia de néixer de nou aquell que havia de ser el qui consagrés un nou naixement [...] Ara bé, tota aquesta nova forma de naixement així com estava prefigurada en el vell naixement amb tots els seus detalls, així també fa intel·ligible la disposició del naixement virginal. Perquè quan va sorgir l'home, la terra era verge i no havia estat foradada pel treball humà ni se li havia introduït cap llavor: d'aquesta terra verge se'ns diu que Déu va fer l'home perquè fos un ésser vivent. Ara bé, si això fa referència a l'antic Adam,**

tenim raó per pensar que succeirà paral·lelament en l'«Adam novíssim», com diu l'Apòstol. Aquest segon, doncs, va sortir d'una terra verge —la carn que encara no havia estat oberta a la generació— perquè fos un esperit vivificant [...]. Déu el va restablir a la seva imatge i semblança, aquella que havia estat arrabassada pel diable, per una operació paral·lela. Perquè la paraula del diable, artífex de la mort, es va introduir dins d'Eva quan encara era verge; paral·lelament la Paraula de Déu, constructora de la vida, havia d'entrar en el si de la Verge, perquè es restablís la salut de l'home pel mateix sexe pel qual havia vingut a l'home la perdició. Eva va creure la serp; Maria va creure Gabriel. Allò en què aquella va pecar creient, creient ho va corregir aquesta d'ara. S'objectarà: «Però Eva no va concebre res en el seu si per obra de la paraula del diable». Ja ho crec que va concebre: perquè la paraula del diable va ser la llavor per la qual ella va haver després de parir desterrada i ho va haver de fer amb dolor, donant a llum, en definitiva, a un diable fratricida. En canvi, Maria va donar a llum a aquell que havia de salvar el seu germà carnal, Israel, el seu assassí. En el si virginal Déu va fer baixar la seva pròpia Paraula, el germà bo que havia d'esborrar la memòria del germà dolent. I per això Crist, per salvar l'home, va haver de sortir d'allà mateix d'on l'home s'havia ficat portant sobre seu aquella condemna (*De carne Christi*, 6,3-6).

– **Orígenes** (+ entorn del 254).

- *Maria és la pelegina de la fe que avança joiosament cap al cim de la perfecció.*

També era convenient que Maria, digníssima mereixedora de concebre el Fill de Déu, pugés a la muntanya després de l'anunci de l'àngel i habités a les altures. Per això està escrit: «Per aquells dies, Maria se n'anà de pressa a la Muntanya» (Lc 1,39). I, com que no era pas mandrosa en el compliment dels seus deures, era obligació seva afanyar-se amb promptitud i, plena de l'Esperit Sant, adreçar-se a les altures i ser protegida per la força de Déu, per l'ombra del qual ja havia estat coberta. Per tant, va arribar «en un poble de Judà, va entrar a casa de Zacaries i saludà Elisabet. Tan bon punt Elisabet va sentir la salutació de Maria, l'infant va saltar dins les seves entranyes, i Elisabet quedà plena de l'Esperit Sant» (Lc 1,39-41) (*Homilia sobre l'Evangelí de Lluc*, 7,2).

- *La salutació angèlica fa saber que Maria ja era mística —santa—, i que coneixia ben bé l'Escriptura.*

Sobre això, també s'ha de dir que l'àngel va saludar Maria amb un apel·latiu que no he pogut trobar en tota l'Escriptura. És així! No recordo haver llegit en cap altre lloc dels llibres sagrats això que es diu: «Salve, plena de gràcia», que en grec es diu *kejararitoméne*. Ni tampoc a cap home mai no se li va adreçar una salutació semblant: «Salve, ple de gràcia».

Aquesta salutació estava reservada tan sols per a Maria. Perquè si Maria hagués sabut que s'havien adreçat paraules semblants a qualsevol altre —efectivament coneixia la Llei, era santa i havia comprès ben bé per mitjà de les seves meditacions diàries els oracles dels profetes—, mai no s'hauria torbat davant d'una salutació tan inusitada.

Per això l'àngel li diu: «No tinguis por, Maria. Has trobat gràcia davant de Déu. Concebràs i tindràs un fill, i li posaràs el nom de Jesús. Serà gran i

l'anomenaran Fill de l'Altíssim» (Lc 1,30-32) (*Homilia sobre l'Evangelí de Lluc, 6,7*).

- **D'un paper [Sub tuum præsídium]** datat de finals del segle III, tenim una antífona mariana, preciosa.

- *Com els màrtirs dels quals creiem fermament que són al cel perquè el martiri els ha configurat del tot a Jesús, l'Església creu des dels inicis que Maria, la Mare de Déu, també és al cel i, perquè és allà, pot ser protectora nostra.*
- *Sub tuum præsídium confúgimus, / sancta Dei Génatrix; / nostras deprecationes ne despicias / in necessitatibus; / sed a periculis cunctis / libera nos semper, / Virgo gloriósa et benedícta.*

Sota la vostra protecció ens refugiem, / oh Santa Mare de Déu! / No defugiu les nostres súpliques / en les nostres necessitats. / De tots els perills / deslliureu-nos sempre. / Verge gloriosa i beneïda!

4. Els Pares de després de Nicea, grecs

- **Ciril de Jerusalem** (+387).

- *Contra els maniqueus diu que l'Encarnació no és indigna de Déu.*

El Creador de la humanitat no s'avergonyeix de prendre carn de les seves creatures (*Catequesi baptismal, 12,26*).

- *I és dels primers testimonis que l'Esperit, en venir sobre Maria en l'Anunciació, la santifica perquè pugui acollir aquell per mitjà del qual han estat fetes totes les coses.*

Aquest és l'Esperit Sant que vingué sobre la Verge Maria. Essent Crist l'Unigènit, l'engendrat, la força de l'Altíssim la cobrí, l'Esperit Sant vingué damunt d'ella i la santificà (Lc 1,35), per tal que pogués acollir aquell per mitjà del qual totes les coses foren creades. No necessito moltes paraules perquè et facis càrrec que la generació fou exempta de tota taca i contaminació. Realment ja ho saps: Gabriel diu «Jo soc el missatger de les coses que han de passar, no un cooperador, perquè, encara que sigui un arcàngel, conec el meu ofici. T'anuncio que t'alegris; ara bé, com has de donar a llum, no depèn d'una gràcia meva. L'Esperit Sant vindrà sobre teu i el poder de l'Altíssim et cobrirà amb la seva ombra; per això el fruit que naixerà serà sant i l'anomenaran Fill de Déu (Lc 1,35) (Catequesi baptismal, 17,6).

- **Atanasi d'Alexandria** (+373).

- *Ser concebut sense concurs d'home supera la naturalesa i això només ho podia fer l'autor de la naturalesa. I es fa carnal per poder des de la carn alliberar de la corrupció de la carn.*

Per això el Verb de Déu, incorporeal, incorruptible i immaterial, ve a la nostra terra, de la qual abans no era pas llunyà [...]. Car ell no volia pas senzillament ser dins un cos ni solament aparèixer; si volia aparèixer, podia en veritat fer la seva teofania per mitjà d'uns éssers més poderosos. Pren el nostre cos i no a la manera ordinària, sinó que pren, d'una verge sense tara, incontaminada, que no coneixia baró, un cos pur, no format per contacte d'home. En efecte,

poderós com era i creador de totes les coses, es prepara per a ell, en la Verge, com a temple, un cos i se l'apropia com a instrument pera fer-s'hi conèixer i habitar-hi (L'Encarnació del Verb, VIII).

– **Efrem de Nísibis** (+373).

- *És el primer Pare que poèticament presta la seva veu als sentiments íntims de Maria al costat del bressol del seu Fill.*

**Maria és la vostra Mare i la vostra germana,
la vostra esposa i la vostra serventa que el vostre naixement ha beneït.
Ella us ha acarolat, us ha abraçat i us ha besat,
us ha lloiat, us ha pregat i us ha confessat,
i us ha donat de mamar i us ha portat en braços,
us ha cantat i ha somrigut a la vostra infantesa,
i Vós heu exultat i heu xuclat la llet.
La vostra Mare està encantada, està encantada la que us ha nodrit,
està encantada la vostra creació.
Apaivagueu, oh Fill, l'emoció de la vostra Mare.
Glòria a Vós!**

**Mestre de la vostra Mare, el seu Senyor i el seu Déu,
que sou mes jove i més vell que la vostra Mare.
El silenci de la vostra ànima m'ha admirat.
La vostra grandesa m'ha colpit.
Qui us pot contemplar sense abraçar-vos?
El vostre silenci omple d'estupor els qui ho veuen,
i el vostre balbuceig omple d'admiració els eloqüents.
Les vostres mans estan lligades, però els vostres peus es belluguen.
Tot Vós sou misericordiós.
La paraula de la vostra boca murmura el vostre Pare.
Glòria a Vós! (Himne sobre la Nativitat de Nostre Senyor, 5,19-20).**

- Hauríem de passar per **Basili de Cesarea** (+390); per **Gregori de Nazianz** (+390), gran poeta, el primer que li diu Theotokos, Mare de Déu; per **Gregori de Nissa** (+394) que fa un paral·lel entre el part virginal de Maria i la generació eterna del Logos; per **Epifani de Salamina** (+403), que es fixa en què sempre se li ha dit «verge»; per **Joan Crisòstom** (+407) i per **Ciril d'Alexandria**, ara sí, anomenant-la Theotokos, perquè les dues naturaleses, humana i divina de Jesús, estan unides en l'única persona del Logos encarnat, l'únic Logos; la «communicatio idiomatum» li permet dir-ho. Serà el concili d'Èfes!

5. Els Pares de després de Nicea, llatins

- Caldria citar **Hilari de Poitiers** (+367), Jesús neix de Verge per a la salvació del gènere humà. **Ambrós de Milà** (+397), Maria reflecteix l'esplendor de la castedat i la bellesa de les virtuts, és model d'escolta i atenció a la Paraula de Déu, i de caritat sol·lícita envers els pobres. I fa el paral·lelisme tipològic entre l'Església i Maria, i de la mateixa manera que Maria, l'Església és Verge i és Mare. **Jeroni** (+420), monjo, en la mateixa línia d'Ambrós. **Agustí d'Hipona** (+430), Maria va oferir la seva virginitat a Déu com una mena de

propòsit o de vot ja des d'abans de l'Anunciació. **Lleó el Gran** (461), en línia amb Agustí. El naixement de Jesús de la Verge, és tipus del nostre renaixement espiritual en el Baptisme.

- Als occidentals, llatins ens preocupa la vida virtuosa, i volem a Maria per model, i per advocada per assolir-la.
- I fem el paral·lel amb l'Església: és imatge i primícia de l'Església gloriosa.

6. El concili d'Èfes. Amb un text important.

- **L'any 431 en el temple de Santa Maria de la ciutat d'Èfes** es va reunir un **concili ecumènic, el tercer de l'Església**. Calia saber si Maria podia ser anomenada i venerada com a «Mare de Déu». El Concili ho va acceptar plenament. **Ciril, el patriarca d'Alexandria**, va haver de predicar en aquella ocasió. I va fer un sermó preciós: «Sigueu saludada per nosaltres, Maria, Mare de Déu», anava repetint ple d'emoció!

- **Sigueu saludada per nosaltres, santa i mística Trinitat, que ens heu convocat a tots en aquest temple de santa Maria Mare de Déu.**

Sigueu saludada per nosaltres, Maria, Mare de Déu, tresor que tot el món ha de venerar, llum inextingible, corona de virginitat, ceptre de doctrina recta, temple indestructible, lloc d'aquell que no cap enlloc, Mare i Verge, per la qual s'anomena beneït, a l'Evangeli, *el qui ve en nom del Senyor*.

Sigueu saludada vós, que en el vostre ventre sant i virginal portàreu el Déu immens i incompreensible, per vós és adorada i glorificada la santa Trinitat, per vós és saludada i adorada arreu del món la creu preciosa, per vós exulta el cel. [...]

¿Quin home serà capaç de celebrar dignament la lloable dignitat de Maria? És mare i verge: oh cosa admirable! Aquest prodigi em meravella! [...]

Heus aquí, doncs, un goig universal; a nosaltres ens pertoca adorar amb reverència aquesta Unitat, adorar la Trinitat indivisa i retre-li culte, tot celebrant i lloant Maria, sempre Verge, temple sant de Déu, i el seu Fill i Espòs immaculat; perquè a ell és donada glòria pels segles dels segles. Amén.

7. Un text final: l'Himne *Acatist* a la Mare de Déu

- De **Romà el Melode** (490-562)?, si més no dels segles VI-VII. *Acatist* vol dir «no assegut», un himne per ser cantat drets. Són 24 estrofes, en dotze seccions, que comencen ordenadament per una lletra de l'alfabet grec. Heus ací la primera i la darrera secció.

- **El més gran dels arcàngels
fou tramès de l'altura
a donar el «Déu vos guard» a Maria.
Va quedar-se extasiat quan va veure,
oh Senyor, que teníeu cos d'home!,
i amb angèlica veu aleshores
exclamà vers la noia:**

«Salve, per vós brillarà l'alegria;

Salve, per vós finirà la condemna.

Salve, redreç del caigut primer home;
Salve, rescat de les llàgrimes d'Eva.

Salve, cimal no accessible a ments d'home;
Salve, als ulls d'àngel abisme insondable.

Salve, vós sou del gran Rei el bell soli;
Salve, suport dels qui porta la terra.

Salve, sou astre que el Sol anuncia;
Salve, sant ventre en què Déu es fa home.

Salve, per vós l'ens creat es renova;
Salve, per vós l'Increat és fill d'home.

Salve, Verge i Esposa.»

I la Santa que es veia
en estat de puresa,
respongué a Gabriel confiada:
«Dels teus llavis l'anunci admirable
al meu cor és difícil d'entendre,
car predius l'embaràs d'una verge
exclamant: Al·leluia!»

[...]

Admirats del part vostre,
us lloem tots nosaltres
com a temple vivent, Mare santa.
Car havent habitat dintre vostre
el Senyor que a la mà conté l'orbe,
us feu santa, us honrà i va ensenyar-nos
que tots junts us cridéssim:

«Salve, vós sou del Déu Verb tabernacle;
Salve, entre els sants sou de tots la més santa.
Salve, arca d'or, l'Esperit va agençar-vos;
Salve, tresor no exhaurible de vida.

Salve, dels reis piadosos corona;
Salve, honra augusta de sacres ministres.

Salve, en l'Església torre compacta;
Salve, del regne imbatible muralla.

Salve, per vós els trofeus s'erigeixen;
Salve, per vós els contraris s'aterren.

Salve, vós sou del meu cos medicina;
Salve, salut sou de l'ànima meva.

Salve, Verge i Esposa.»

De tot cant digna Mare,
Vós que el Verb infantàreu,
el més sant entre els sants, rebent ara
nostra ofrena, aparteu de nosaltres
qualsevol malaurança, i del càstig
venidor rescateu els qui clamen
tots alhora: Al·leluia!